

AFTENPOSTENS

KRONIKK 7. 6. 1949

HVA SKJEDDE 7. JUNI 1940

AV HØYESTERETTSADVOKAT SVEN ARNTZEN

Ved skjebnens spill ble 7. juni Kongens og Regjeringens siste dag på norsk jord i 1940. Etter å være drevet fra skanse til skanse, var de kommet til Tromsø den 1. mai, og det var da planen sammen med våre allierte å fortsette kampen i Norge og etter hvert gjenerobre landet nordfra. Men mektige militære begivenheter på andre fronter kullkastet denne plan, og den 1. juni meddelte den britiske sendemann den norske regjering at på grunn av de alliertes vanskelige stilling på vestfronten, hadde det øverste krigsråd besluttet å oppgi kampen i Norge og trekke sine stridskrefter tilbake.

Det sto da bare to muligheter igjen for Regjeringen: enten å la seg ta til fange av tyskerne eller å forlate landet. Valgte man den første utvei, ville det bety oppgivelse av Norges kamp som selvstendig krigførende. Landet ville da ikke ha noen lovlig regjering som kunne representere Norge som selvstendig rike. Det annet alternativ innebar mulighet for å fortsette krigen under ledelse av Kongen og hans lovlig innsatte regjering.

Det var liten tvil om at kamp-linjen måtte velges. Den tvang seg fram som en ubønnhørlig konsekvens av det som tidligere var skjedd. Den falt i tråd med avvisningen av det tyske ultimatum natten mellom 8. og 9. april, med Stortingets beslutning i møte på Hamar den 9. april om at Norges selvstendighet og frihet skulle forsvares og med stortingspresident Hambros uttalelse ved stortingsmøtets

avslutning på Elverum samme dag at det var av den største betydning å opprettholde den lovlige norske regjeringsmakt, selv om denne skulle måtte utøves fra et sted utenfor landets grenser.

I statsråd hos Kongen den 7. juni ble beslutningen fattet, og der ble det også lagt fram og vedtatt en proklamasjon fra Kongen og Regjeringen til det norske folk.

Denne proklamasjon, som ble sendt ut over Tromsø radio om ettermiddagen den 9. juni, etterat Kongen og Regjeringen hadde forlatt landet, kunne av gode grunner ikke kunngjøres gjennom pressen i det okkuperte Norge. Den har, så vidt jeg har kunnet se, heller ikke etter frigjøringen vært gjort alminnelig kjent gjennom dagspressen. Men da den er et historisk dokument om en av de viktigste beslutninger som er truffet av noen norsk regjering, og da det i den senere tid fra visse hold har vært forsøkt å skape uklarhet om hva denne proklamasjon innebar og om Norges stilling som krigførende stat etterat Kongen og Regjeringen hadde forlatt landet, er det av betydning at proklamasjonen i sin helhet blir kjent i videst mulige kretser.

Den lød slik:

«Til det norske folk.

7. juni 1940.

Kongen og Regjeringen har i dette øyeblikk sett seg nødt til å flytte sitt sete og sitt virke utenfor landets grenser.

Ved det brutale overfall som den tyske regjering uten varsel satte i verk, lyktes det for tysk

hærmakt å sette seg fast i Norge og etter hvert legge den største del av landet under seg.

De allierte regjeringer som var i krig med Tyskland — den britiske, franske og polske regjering —, kom høysinnnet Norge til hjelp med mannskap og med våpen, og inntil nu har det vært mulig å bevare en del av landet for dets lovlige nasjonale regjering.

Men krigens harde nødvendighet har tvunget de allierte regjeringer til å samle all sin styrke til kampen på andre fronter, og de har fullt bruk for alle sine folk og alt sitt materiell på disse frontene.

Under disse vilkår er det umulig å holde kampen oppe her i landet mot en overmakt som den tyske. Vår forsvarsstyrke, som har kjempet med mot og tapperhet i to måneder, mangler det nødvendige krigsmateriell, særlig ammunisjon og kampfly, og kan ikke lenger få det. Fortsatt kamp ville bare føre til fullstendig ødeleggelse for de landdeler som ennå er frie. For tyskerne sparer i sin krigsførsel likeså lite de fredeligste byer og bygder som de militære motstandskrefter.

Forsvarets Overkommando har derfor rådd Kongen og Regjeringen til foreløpig å oppgi kampen innenlands. Og Kongen og Regjeringen har funnet det som sin plikt å følge dette råd. De flytter derfor nu ut av landet.

Men de oppgir ikke dermed kampen for å gjenvinne Norges selvstendighet. Tvert imot — de vil holde fram med den utenfor landets grenser.

De har det faste håp at de tyske overfallsmenn snart skal bli tvunget til å gi fra seg sitt bytte, og at det norske folket, sammen med andre folk som nu lider under tysk underkuling,

atter skal få sin rett og sin frihet.

Norges konge og Norges regjering vil i denne kampens tid være de frie talsmenn for det norske folks nasjonale krav. De vil så langt som det er gjørlig opprettholde det norske rikes selvstendige liv, således at ingen av de rettigheter som tilkommer en fri stat, skal bli forspilt. Det vil være deres oppgave å verne om landets og folkets politiske rettsgrunnlag, så vårt fedreland i seierens stund med myndighet kan tre fram og hevde sin nasjonale frihet.

Det norske stortings president står sammen med konge og regjering i denne kamp. Likens sjefene for Norges hær og orlogsflåte.

Og til stadfesting på at Regjeringen vil være en regjering for hele det norske folk uten omsyn til gamle partigrenser, har den i dag styrket seg ved utnevning av nye statsråder av ulike partier.

Vi takker alle som i denne tiden har gjort sin plikt mot fedrelandet og kjempet for dets frihet, og vi samler oss i en mæning til det norske folk om fremdeles å holde håpet og motet levende i seg gjennom all kuing og trengsel. Vi er visse på at ingen nordmann vil svikte vår frihets sak. Vi roper til dere alle: hold ut i troskap mot vårt dyre fedreland.

Vi som sender dette oppropet til dere i den stund vi er nødt til å forlate Norges grunn, vi er bestemte på å sette alle våre krefter, vårt liv og alt vi eier inn for Norges sak. Vi tror at vi snart skal komme tilbake til et fritt og selvstendig Norge, og vi håper vi skal kunne gjøre det med ære. Den tanken som skal bære all vår gjerning der ute, og som vi vet vi har sammen med alle som blir hjemme, den ligger i ordene:

Leve Norge! Alt for Norge!
HAAKON

Johan Nygaardsvold.»

Proklamasjonen er her gjengitt etter innstilling fra Undersøkelsekommisjonen av 1945, bilag, bind II, men uthevelsen av to avsnitt er gjort av meg.

Proklamasjonen er et dypt tragisk dokument fra den kanskje største nødsstund i nasjonens liv. Den bærer bud om en kamp som vår tatt opp mot en overveldende overmakt, en kamp som i dette stadium hadde vist seg håpløs fra militært synspunkt, men som allikevel hadde vært av den største betydning for landets selvstendighet og nasjonens selvrespekt. Samtidig gir proklamasjonen klart uttrykk for Kongens og Regjeringens hensikt å fortsette krigen. Proklamasjonen etterlater som man vil se særlig av de uthevede avsnitt, ingen tvil om dette.

Det ble ytterligere fremhevet i et budskap fra forsvarssjefen, kommanderende general Otto Ruge, som i samme radiosending uttalte:

«Dere har hørt Kongens og Regjeringens proklamasjon. Motstanden i Nord-Norge skal opphøre, til tross for at vi i dag står ubeseiret her. Det er gjort for å spare denne landsdel for ytterligere ødeleggelse.

Soldater, matroser og frivillige hjelpearbeidere i nord og sør: Dere har gjort godt og trofast arbeid. Dere kan minnes med ære denne tiden. Takk alle sammen.

Norske kvinner og menn!

Det første avsnitt i vår strid for friheten er forbi, vi går en svært tid i møte nu, i et hærtatt land.

Men krigen fortsetter på andre fronter, — nordmenn er med i striden der. Den dag kommer da dere atter kan reise hodet.

Vent på den dagen, vent med ro og tillit. Gjør ikke noe uoverlagt som kan gi erobreren påskudd til represallier.

Glem ikke den tiden da vi stod sammen med våpen i hånd, glem ikke dem som ga sitt liv i striden eller dem som falt som uskyldige offer for flyangrepene.

Vi som har stått sammen i striden har lovt hverandre at vi ikke skal gi oss før vi atter kan heise vårt frie, norske flagg som frie kvinner og menn.

Dette løfte vil bli holdt, kanskje ikke av meg som må regne med heretter å være i erobrerens makt. Men de som fortsetter striden utenfor Norge, og dere som er unge, vil innfri løftet når dagen kommer.

Hold ut og hold sammen til da, slik som dere har gjort hittil. Vent og tro og husk det gamle ordet:

Vår Gud han er så fast en borg!

Etterat disse kunngjøringer var sendt ut, ble det innledet forhandlinger mellom de militære myndigheter om overgivelse av de tropper som ennå sto under våpen i Norge.

Som det uttaltes av førstvoterende, dommer Eckhoff i den endestemmige høyesterettsdom av 6. mars 1948, hvor spørsmålet om Norge var i krig etter 10. juni 1940, da den norske overkommando kapitulerte ble behandlet, var det som da skjedde at de gjenværende stridskrefter i Nord-Norge innstilte fiendtlighetene og overga seg, mens den norske regjering som ansvarlig leder av landets utenriks- og forsvarspolitik, utvilsomt fortsatte krigen. Dette viste seg ved at det i juni 1940 umiddelbart etter ankomsten til London ble tatt skritt til gjenoppbygging av hær, flåte og flyvåpen. Det førte videre til at det i mai 1941 ble inngått militæravtale med Storbritannia og Regjeringen i juni s. å. sammen med Storbritannia og en rekke tyskokkuperte land avga høytidelig erklæring om at krigen skulle fortsette inntil seieren var vunnet.

Jeg synes det på den 7. juni kan være grunn til å minne om det som skjedde i denne nasjonens skjebnetime for 9 år siden. Det kan kanskje bidra til å hindre utbredelse i videre kretser av den tåkelegging som her har vært forsøkt.

Sven Arntzen.

* Johan Nygaardsvold ble innvalgt i Stortinget 7/6 40, godtok av Kongen, etter at kapitulasjonen da allerede var besluttet.